Il-Komunità Mostija ta' qabel l-Ewwel Parroċċa

Paul Catania

Dan l-istudju jipprova jiġbor lil dawk il-Mostin kollha sa mill-1546 sal-1610 li kienu jiffurmaw il-komunità li fis-sena 1610 kellha tkun l-ewwel kommunita' parrokkjali tal-Mosta.

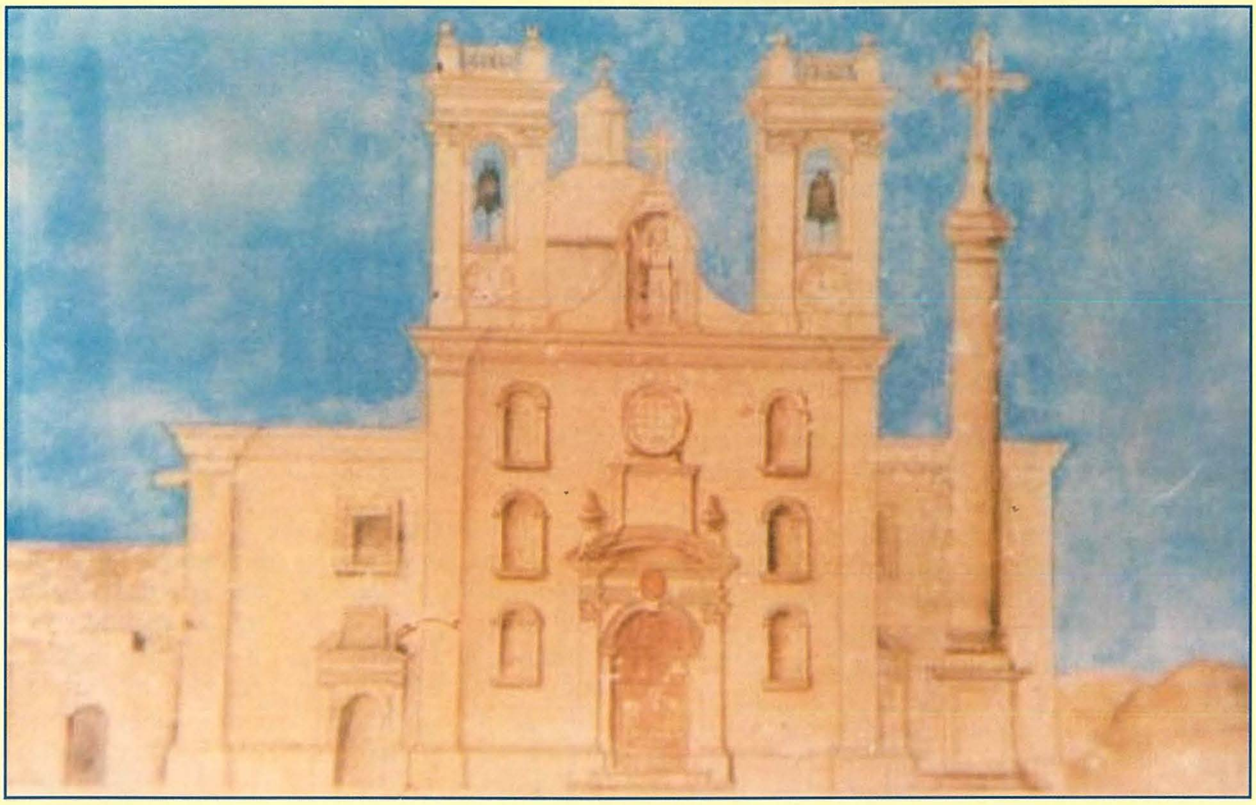

Disinn tal-Knisja l-Qadima tal-Mosta fuq il-pjanta ta' l-arkitett Tumas Dingli. Ir-ritratt l-ieħor juri irħama li tfakkar il-Konsagrazzjoni ta' din l-istess knisja fl-1774

Ir-reġistri tal-parroċċa tan-Naxxar li minnha kienet tifforma parti l-Mosta jibdew sa mill-1546.[1] Dawn bdew jinġabru mill-Kappillan Dun Mattew Fava li jidher li beda dan ix-xogħol b'serjeta f'dawn l-ewwel snin, u allura tagħna stampa tajba ta' dak li kien qed jiġri. Fil-manuskritti nsibu lil dawk kollha li twieldu, iżżewġu u mietu fin-Naxxar, fil-Mosta u fil-Għargħur. F'dan l-istudju ser nipprova nibni l-komunità Mostija biss u allura ser nislet din il-lista mill-kitba sħiħa li tiġbor lit-tlett irħula. Mhux dejjem kien faċli għaliex mhux dejjem issib l-isem tar-raħal imniżżel. Diffikulta kbira oħra kienet il-fatt li fir-reġistri hemm ħafna vojt, xhur, ġieli wkoll snin neqsin. Dan minħabba raġunijiet differenti bħal l-attakk ta' Dragut tal-1551, l-Assedju l-Kbir, il-pesta, jew nuqqas dirett tal-kappillan meta kien ikun nieqes mill-parroċċa. Iżda meta wieħed jgħaqqad mit-tlett reġistri, allura toħroġ stampa aktar kompluta. Barra mir-reġistri jiena għamilt użu wkoll mil-listi ta' dawk li kienu għamlu l-Griżma ta' l-Isqof [2], l-Viżti Pastorali, kif ukoll l-arċivji tan-nutara

li jagħtu wkoll ħafna nformazzjoni soċjali. Għall-aħħar snin u l-ewwel ftit snin wara t-twaqqif tal-parroċċa għamilt użu wkoll mill-Arkivju tal-Parroċċa tal-Mosta. B'din l-informazzjoni stajt nieħu stampa ċara tal-kommunita Mostija ta' l-aħħar snin tas-seklu sittax li waslet għat-twaqqif tal-ewwel parroċċa.

Ir-Reġistri

L-ewwel magħmudija reġistrata kienet ta' Dumink Fenech iben Michael fit-13 ta' Ġunju, 1546. F'din is-sena twieldu 13-il tarbija oħra fil-Mosta. L-erba' snin ta' wara jagħtuna indikazzjoni tan-numru ta' familji żgħar, dawk li setgħa jkollhom tfal. Dawn jagħtu total ta' mitt familja, iżda billi kien hemm minnhom li f'dan il-perjodu ta' 'l fuq minn erba' snin kellhom it-tieni jew anke it-tielet tarbija, allura n-numru jinżel għal 79 familja. Bħala żwiġijiet f'dawn l-ewwel ħames snin insibu 42 wieħed, bejn koppji Mostin, kif wkoll dawk il-Mostin, nisa jew irġiel, li żżewwġu ma' xi ħadd minn raħal ieħor. Minn dawn, 11 diġa' kellhom l-ewwel tarbija u allura jingħadu ma' dawk li tniżlu fir-reġistru tal-magħmudija. B'hekk naslu għal total ta' 110 familja fl-1550. Fir-reġistru ta' l-imwiet l-ewwel waħda li tidher hija Paola Cumbo, magħrufa *Ta' Cumbo*, li mietet fil-25 ta' Mejju 1546. Sal-aħħar tal-1550 hemm 18 mwiet reġistrati. Tnejn biss minn dawn kienu minn familji diġa' msemmija. B'hekk nistgħu nżidu 16-il familja oħra mal-110. Allura naslu għal figura ta' 126 familja Mostija sal-aħħar tal-1550 fiż-żgur.[3] Mir-reġistru tal-Magħmudijiet stajt niġbor aktar ismijiet billi f'kull magħmudija hemm imniżżel minn wieħed sa tliet parrini jew xiehda.

L-istampa ma baqgħetx tidher daqshekk ċara fis-snin ta' wara billi jibda jidher il-vojt. Dan minħabba l-biża' ta' attakk minn Dragut li fil-fatt seħħ fl-1551. Kif jibdew is-sittinijiet beda l-biża' ta' attakk akbar li wara sarraf fl-Assedju l-Kbir. Minħabba dawn in-nuqqasijiet ma kienx possibbli li wieħed joqgħod fuq dawn ir-reġistri biss, għalhekk dawn servew biss bħala bażi. Fil-Visti Pastorali jissemmew numru ta' nies li kienu jieħdu ħsieb xi kappella jew kienu prokuraturi. Dawn jibdew mill-1570. Minn din is-sena wkoll fir-reġistru taż-Żwieġ jibdew jidhru x-xhieda. Imbagħad mill-1579 għamilt użu mil-lista ta' dawk li kienu għamlu l-Griżma ta' l-Isqof.[4] Dawn tawni mhux biss l-isem tat-tifel/tifla iżda wkoll l-isem tal-missier, jekk mhux ukoll tal-omm, kif ukoll tal-parrinu.

B'dawn l-ismijiet kollha stajt niġbor ħafna nformazzjoni u ngħaqqad il-familji, bnejt bil-mod il-mod l-arbli tal-familji Mostin bejn dawn iż-żewġ snin 1546-1610. F'xi każijiet wasalt sat-tielet ġenerazzjoni. Għajnuna kbira biex għaqqadt aktar familji kienu l-Arkivji Notarili. Dan għaliex in-nutar dejjem jagħti nformazzjoni sħiħa. Jekk, per eżempju, isemmi lil Paolo Borg, dejjem jikteb l-isem tal-missier, ukoll jekk ikun mejjet. Jekk ikun testment toħroġ informazzjoni fuq il-familja kollha. Numru ta' żwiġijiet li ma jidhrux fir-reġistru parrokkjali jinstabu reġistrati għand in-nutar bil-kitba taż-żwieġ. B'din l-informazzjoni kollha ġbart ftit aktar minn erbat elef isem meta wieħed jgħodd it-tieni u t-tielet ġenerazzjoni.[5]

Riżultati

Minħabba n-nuqqasijiet fir-reġistri ma kienx possibbli li wieħed joħroġ figuri għal kull sena. Jiena ġbart figuri tal-populazzjoni kull għaxar snin, kif ukoll tas-sena 1575, is-sena tal-Vista ta' Mons Duzzina. Barra minn dan mhux fil-każi kollha sibt is-sena tat-twelid, żwieġ jew mewt. Għalhekk imxejt fuq dawn il-parametri: l-għomor tal-ħajja ġie akkalkulat ta' 60 sena (rġiel u nisa); l-eta medja taż-żwieġ 23 sena (rġiel u nisa);[6] bħala data tas-sena żammejt it-30 ta' Ġunju.[7]

	Irgiel	Nisa	Total	Familji
1550	400	349	779	222
1560	443	369	812	265
1570	483	416	899	275
1575	491	401	892	284
1580	542	448	990	291
1590	601	484	1085	315
1600	574	469	1043	301
1610	484	406	890	272

Biex wieħed janalizza sewwa dawn il-figuri rridu niftakru li fejn ma kienx hemm statistika kompleta mxejt fuq r-regola tal-eta' medja għaż-żwieġ ta' 23 sena u għomor ta' 60 sena. Dan ifisser li qatt ma tista' tkun mija fil-mija eżatt iżda tasal għall-konklużjonijiet sinifikattivi. Hekk, per eżempju, in-numru tal-familji dejjem ser jikber minħabba l-fatt li jekk wieħed jew waħda jiġu akkalkulati ħajjin, ifisser li għadha teżisti familja oħra, li forsi fir-rejalta ma kienx hekk. Mill-banda l-oħra, mill-ftit informazzjoni li għandna fuq dawn is-snin, ħafna drabi jingħata n-numru tad-djar u mhux bil-fors tal-familji. Wieħed irid jiftakar ukoll li aktar jidhru ismijiet tal-irġiel fir-reġistri. Dan jidher ċar fil-lista. F'kull sena n-numru tal-irġiel huwa akbar minn dak tan-nisa.

L-uniċi figuri li jeżistu fuq dawn is-snin huma ta' 116-il dar u 500 ruħ fil-1575[8], u popolazzjoni ta' 900 f' 180 dar fis-sena 1608.[9] Il-figura ta' 116 dar tal-1575 ma taqbel xejn ma' dik ta' 284 li toħrog mill-lista. Lanqas it-total ta' 500 mitt ruħ ma jaqbel mat-893 tal-lista. Din id-differenza tista' tkun riżultat ta' aktar minn familja waħda jgħixu ġo l-istess dar. Hekk per eżempju ħafna drabi l-omm jew il-missier romol kienu jgħixi ma' uliedhom. Dawn il-fatti niltaqgħu magħhom wkoll ħafna snin wara. Biss jista' ukoll ikun il-każ li hawn qegħdin ftit snin wara l-Assedju l-Kbir u allura dan l-avveniment kbir ma ħalliex il-figuri medji li jien mxejt fuqhom jaħdmu sew. Irrid nifhem li jekk mietu rġiel fil-ġlied dawn x'aktarx kienu taħt is-sittin sena. Dan jista' jgħodd ukoll għall-figuri globali tal-irġiel u nisa. Meta mbagħad naraw il-figura tal-populazjoni ta' 900 fl-1608 paragunata ma' dik ta' 890 tal-1610, allura jidher li s-sistema bdiet taħdem tajjeb aktar ma l-informazzjoni hija kompleta. Biss il-problema tad-djar jew familji tibqa', 272 familja fil-lista, 180 dar fid-dokument.

Meta wieħed jistudja dawn il-figuri tal-populazzjoni tidher żieda kontinwa sal-1590 biex imbagħad tonqos fl-1600 u 1610. Dan seta' kien l-effett tal-pesta tal-1592 kif ukoll taż-żmnijiet koroh fis-snin ta' wara meta kien hawn faqar kbir.

Aspetti Soċjali

L-indikazzjonijiet kollha juru li l-Mostin kienu fil-maġġoranza tagħhom bdiewa.[10] Kienu jaħdmu għelieqi kemm fil-viċinanzi tal-Mosta lejn Burmarrad u l-madwar, kif ukoll san-naħat ta' fuq lejn il-Pwales,[11] lejn il-Wardija[12] u wkoll lejn Baħar-iċ-Ċagħaq [13]. Max-xogħol fl-għelieqi ħafna drabi kellhom it-tqabbir tal-annimali u hawn kien isir kummerċ kontinwu. Kienu jbigħu u jpartu annimali lil xulxin kontinwament[14] u kultant dan kien negożju kbir. F'Ġunju tal-1584, Mattew Bartolo iben Dionisio biegħ lil Antonio u Paolo Fenech min-Naxxar 40 baqra![15]

Interessanti l-każ ta' Angela Bonnici li fis-17 ta' Awwissu 1591,[16] flimkien ma' bintha Agata, biegħu lil Jo Paolo, iben Angela, l-annimali kollha tagħhom " *bovina, vaccina, suina, ovina, caprina et alia annimalia*" għall-prezz ta' 60 uqija.[17]

Il-prodott agrikolu prinċipali jidher li kien il-qoton. Iltqajt ma' ħafna kuntratti ta' bejgħ jew xiri tal-Qoton.[18] U naħseb li din l-industrija kienet ir-raġuni għaliex barranin kienu jersqu lejn dawn in-naħat. Effett ta' dan kienu ż-żwiġijiet imħallta. Niltaqgħu ukoll ma' bejgħ ta' għelieqi bi dwieli jew siġar tal-frott. Insomma l-biedja kienet il-ħajja tagħhom u kienet tidħol f'kull fażi ta' ħajjithom. Meta tnejn kienu jiżżewġu kienu dejjem jagħmlu l-kitba taż-żwieġ. Ir-raġel kien iġib lejn il-familja ġdida xi baqra jew biċċa art. L-istess missier il-mara, li kien jgħaddi bħala riġal lir-raġel ta' binthu xi għalqa jew annimali.[19] Gieli l-ġenituri kienu jixtru art biex jgħadduha lil uliedhom meta jiżżewġu.[20]

Dan il-kummerċ ta' xiri u bejgħ kien iwassal biex xi uħud jissellfu l-flus[21] biex ikunu jistgħu jakkwistaw dak li jridu. Id-dejn kien jitħallas fi żminijiet miftehma. Meta dak li jkun ma jasalx biex iħallas fi żmien preskritt, allura kien jispiċċa fil-ħabs ta' l-Imdina sa ma jaqta' id-dejn. Hekk kienu spiċċaw Salvo Borg[22], Hieronimo Galea [23], u Francesco Vella. Kummerċ ieħor kien dak tal-affarijiet tal-ikel. Jidher li diġa' dak iż-żmien kienu jeżistu l-grossisti, dawk li jixtru bi kwantita biex imbagħad ibiegħu lill-individwi, jew lil tal-ħwienet! Angelo Galea kien ibiegħ *'victualia'*, allura affarijiet ta' l-ikel.

Ismijiet – Kunjomijiet - Laqmijiet

Minħabba l-fatt li aktar jidher l-isem tar-raġel milli tal-mara, il-lista tagħti aktar rġiel bl-ismijiet milli nisa, 1287 ragel u 967 mara. Fost l-irġiel l-aktar isem komuni kien dak ta' Duminku (112). Din id-devozzjoni lejn dan il-qaddis tidher li kienet qawwija ħafna f'dawn l-inħawi. Fin-Naxxar ukoll dan l-isem kien komuni ħafna. Stramb imbagħad il-fatt li kemm fil-Mosta kif ukoll fin-Naxxar ma kinet tinstab l-ebda kappella ddedikata lil dan il-qaddis. Warajh jiġu Ġanni(85), Pietro(65), Pawlu (59), ismijiet li wieħed forsi jistennihom, u mbagħad Antonio(63). Ta' Sant'Antnin kinet tezisti kappella li għada hemm sa llum. Ismijiet oħra bħal Gakbu(44), Nardo(37), Mikiel(23) wieħed jista' jorbothom mal-fatt li kienu jeżistu wkoll kappelli ddedikati lil dawn il-qaddisin u allura kienet teżisti ċerta devozzjoni lejn dawn il-qaddiasin. Aktar min-nofs l-ismijiet jidhru biss minn darba sa ħamest darbiet. Ħafna minn dawn fi żmienna wkoll ma tantx huma komuni, bħal Sergio, Rosario, Janico, Marcello, Manfredo, Frederico, Aloisio, Cosman......

Tabella Nr 1

Ismijiet Maskili

Domenico-112; Joanni-85; Pietro/Protio-68; Antonio-63; Paolo-59; Mariano-50; Iacubo-44; Joseppi-43; Matteo, Leonardo-37; Francesco-33; Laurentio, Simeone-32; Angelo-31; Vincenso, Thomas-24; Michael-23; Augustino, Blasio, Hieronimo, Julio-22; Mario-21; Jo Paolo, Gregorio-19; Theramo-17; Alberto, Giorgio, Bernardo-16; Damian, Dionisio-15; Marco, Nicola-13; Luca, Dimitri-11; Pancratio, Jo Domenico-10; Jorlando-9; Alessandro, Joes Maria, Pascal-8; Bendo-7; Silvester-6; Sebastian, Leonisi, Martino-5; Lazzaro, Lemu, Costantio, Clement, Caspaño, Natal, Stefano-4; Ambrogio, Bartholomeo, Cosman, Britio, Gennaro-3; Alfons, Aloisio, Brandano, Carlo, Catald, Ferdinando, Guglielmo, Herasmo, Joan Matteo, Mariangelo-2; Apollonio, Arfio, Aurelio, Carolo, Claudio, Frederico, Gaddi, Gian Antonio, Filippo, Janico, Marcello, Manfredo, Merkis, Pacifico, Randino, Rosario, Sergio, Joan Carlo, Zaccari-1.

F'dawk li huma ismijiet femminili jiddominaw Margarita (106), Agata (95) u Katerina (92). Jidher li f'dawn in-naħat kien hawn devozzjoni kbira lejn dawn it-tlett qaddisin. Fin-Naxxar kien hemm kappelli ddedikati lit-tlieta li huma u fil-Mosta kien hemm kappelli ddedikati lil Santa Margarita u Santa Katerina. Ismijiet oħra komuni kienu Pawla(64), Agnesa(60), Domenica(58), Joanna(57), Emperia(54). F'post fejn il-knisja prinċipali kienet ddedikata lil Madonna, wieħed kien jistenna li l-isem Marija jkun komuni ħafna aktar. Jekk ngħoddu dawk li kien jisimhom Marija/Marutia/Mariola ma' Marietta, in-numru jitla' għal 63. L-istess bħal l-irġiel nofs l-ismijiet jidhru biss minn darba sa ħames darbiet. Ismijiet xi ftit komuni iżda li sal-lum ftit li xejn nisimgħuhom: Emperia, Vennera, Geronima, Laura, Ursula, Vitessa...

Tabella Nr 2

Ismijiet Femminili

Margerita-106; Agata-95; Catherina-92; Joanna/Joannella-91; Paola-64; Agnesa-60; Domenica-58; Emperia-54; Marietta-46; Elena/Luna-41; Antonia-40; Isabella-22; Vennera-21; Gratia-19; Maria/Marutia/Mariola-17; Angela-16; Geronima-14; Vincensa-13; Cecelia, Francesca-11; Laura-10; Vittoria-8; Barbara, Clara, Ursula-5; Bernarda, Leonora, Jacuba-4; Bartholomea, Julia, Kuntisssa-3; Appollonia, Carita', Lucia, Petruzza, Rosa, Simuna, Vitessa -2; Alberta, Augustina, Chiara, Consales, Gilarda, Loncica, Phillippina, Sperantia – 1.

Punt interessanti huwa l-mod kif kienu jdawwru xi ismijiet: Antonio-Naino; Elena-Luna; Maria-Marutia; Francesco-Faniu/Fangio; Alonsa-Loncica; Pancratio-Brancato; Cechilia-Chilia; Pietro-Petruzzo-Protio; Fabritio-Britio. Ta' min jinnota wkoll l-ismijiet doppji: Jo Domenico, Gio Paolo, Joes Maria, Joan Matteo, Mariangelo, Gian Antonio, Joan Carlo. Dawn jinstabu fil-lista maskili biss.

Il-kunjomijiet jagħtuna spunti interessanti ħafna mhux biss minħabba n-numru kbir (86), iżda minħabba l-fatt ukoll li hemm numru ta' kunjomijiet barranin li jfisser li l-Mostin kienu jitħalltu ħafna mhux biss ma' dawk ta' irħula oħrajn iżda wkoll ma' rġiel, u f'xi każi anke nisa, barranin.[24] Dan ifisser li l-kommunita

Mostija ta' erba' mitt sena ilu kienet diġa' miftuħa u mhux magħluqa fiha nfisha bħallikieku maqtugħa għaliha. Ħafna minn dawn il-kunjomijiet barranin jiena ma daħħalthomx ma' l-oħrajn għar-raġuni li jidhru darba biss, jew reġistrazzjoni ta' mewt, jew ta' żwieġ. Din ta' l-aħħar hija interessanti għaliex allura ifisser li wara ż-żwieġ, il-koppja x'aktarx marru jgħixu barra minn Malta. In-nisa Mostin, bħal dawk tan-Naxxar, ma kienux jiddejjqu jitilqu barra minn pajjiżhom. F'dawk li huma żwiġijiet insibu dawn il-kunjomijiet barranin: Lagu(1572), Safia (1576), Peta (1577), Aicdimo(1577), La Casciera(1583), Francesco di Napoli(1585). Oħrajn Franċiżi kienu Mascarone (1574), Tiyeres(1579), kif ukoll wieħed Spanjol, Petro li żżewweġ fl-1582. Ma' dawn inżidu oħrajn li nafu li għexu fil-Mosta f'dawn iż-żmenijiet: Orlando Duchelenec magħruf bħala *chargalin*, Leun Lectis li miet fil-1575, Joseph Rasin li jissemma f'kuntratt tal-1587. Kunjomijiet oħrajn barranin li jidhru li baqgħu fil-Mosta għal snin insibu Conti, Cosburella, Disca, Di Proxia, Mannara, Missinisi,[25] Talavera, Zizo. Interessanti mbagħad l-iżvilupp ta' Deguevara f'Deguara, u aktar minn dan Dejf f'Magroso u wara Magro[26]. Barrani ieħor li żżewweġ il-Mosta u kellu erbat itfal imweldin bejn l-1570-78, baqa' jitniżżel bħala 'Frostieri', barrani.

Meta wieħed jeżamina l-198 żwieġ reġistrati, insibu li 87 biss, allura 44 fil-mija, kienu bejn koppji Mostin. Il-kumplament, 111-il żwieġ, kienu żwiġijiet imħallta. 78 minn dawn il-mara Mostija kienu qed jiżżewwġu ma' raġel minn barra r-raħal. Żewġt irġiel Mostin iżżewwġu wkoll nisa barranin. Dan it-taħlit kollu kien sinjal pożittiv ħafna u huwa xhieda ta' komunità ġenetikament diversifikata u allura tassigura saħħa fil-ġenerazzjonijiet ta' wara.

Għalkemm xi kunjomijiet barranin kienu diġa' jidhru fl-ewwel snin, fil-biċċa l-kbira ġew wara l-1570, allura wara l-Assedju l-Kbir. Billi qed nitkellmu minn post agrikolu mhux faċli tgħid x'kienet ir-raġuni għal dan it-taħlit. Il-possibilta' hija l-industija tal-qoton li f'dawn l-inħawi kien jitkabbar ħafna. Din hija konsiderazzjoni nteressanti ħafna.

Tabella Nr 3
Kunjomijiet

Galea(74); Fenech(62); Sammut(36); Borg(34); Xerri (30); Vella(29); Cauchi, Frendo(28); Cumbo, Portelli(25); Calleja(21); Barthalo(20); Buhagiar(18); Xeberras(17); Busuttil(15); Agius, Micallef(12); Bezzina(11); Chetcuti, Debono, Mifsud, Paci, Vassallo(10); Bonnici (9); Gauci(8); Camilleri(7); Muscat, Seychell, Xiriha, Zarb(6); Aquilina, Azzopardi, Grech, Spiteri, Zammit (5); Bonello, Ciappara, Ebejer, Grima, Schembri(4); Attard, Falzon, Gatt, Mamo (3); Brincat, Cachia, Calfat, Camenzuli, Cappello, Cassar, Cuschieri, Cutajar, Delia, Grixti, Magro, Mangion, Mannara, Sant, Stivala, Talavera, Tomanci, Tonna(2); Bellia, Bugeja, Callus, Cardona, Caruana, Casha, Caxaro, Ciantar, Conti, Curmi, Cusburella, Darmanin, Deguara, Dimech, Disca, Di Proxia, Felici, Frostieri, Haber, Mallia, Missinisi, Saliba, Scicluna, Zizo(1).

Mill-ftit laqmijiet li ltqajt magħhom jidher li din is-sistema kien għadha ma daħlitx sew. X'aktarx li l-kunjomijiet kienu biżżejjed biex wieħed jidentifika lill-individwu jew l-familja. Iltqajt ma' Vennera Manaro magħrufa bħala *ta Sorinco* [27]; Marietta, bint Paskal *ta laneco*; Xmun Galea *Cochinella*; Paola Cumbo, *ta Cumbo;* Orlando Duchelenec, *chargalin*; Joanni Cumbo *lo spangolo*[28]; Domenico Talavera *larchen*; Tumas Portelli *tomiacin/tomanci*; Damian Bonnici *ta Wejda*. B'tant ftit laqmijiet, wieħed żgur ma jistax jgħid li dawn kienu jintużaw regolarment.

Distintiv ieħor kien jeżisti, għalkemm mhux daqstant fil-Mosta. Min kien mgħallem f'xi sena kien magħruf bħala *Mastro*. Iltqajt ma' tlieta biss fil-Mosta, Mastro Brandano Bonnici(qabel 1580), Mastro Lazzaro Agius (1605), u Mastro Leonardo Gatt (1608). Dan isaħħaħ il-fatt li l-Mostin kienu mitfugħin għal kollox fuq l-agrikultura. Mhux hekk fin-Naxxar li ukoll kien post agrikolu. Fin-Naxxar iżda nsibu numru mdaqqas ta' Mastri. U dawn kellhom pożizzjoni ta' stima fis-soċjetà. Ħafna drabi kienu jkunu huma l-parrini fil-magħmudijiet jew xhieda fiż-żwieġ. Dan kien jgħodd ukoll għal Mostin, għax wara kollox kienu jitilgħu n-Naxxar għas-sagramenti tal-magħmudija u żwieġ, u allura l-Mastri Naxxarin kienu jkunu parrini għall-Mostin ukoll.

Ta' min jgħid, hawnhekk li ltqajt ma' Mastri oħrajn, mhux Mostin iżda persuni li kienu qed jagħmlu xi xogħol fil-Mosta. Fit-28 ta' Ottubru 1586 Mastro Gio Maria Chabela minn Bormla kien parrinu għal Simone

Schembri, iben Alfio. Dan huwa Gian Mari Abela, il-pittur.[29] Mastro ieħor li jissemma huwa Mastro Matteo di li alti argentieri della citta nuova. Dan x'aktarx li kien qed jagħmel xi xogħol għall-knisja. Fi żmien Duzzina jissemma Magister Argentarius ieħor, Petro Sillato.

Ma hemmx dubbju li l-iżjed persunaġġ li jiddistingwi ruħu f'dawn is-snin kien Magister Costantio Fenech. Iltqajt miegħu bħala xhud fl-1571 u baqa' jidher sal-1612 meta kien parrinu. Għall-ewwel kien jidher bħala *Mastro* iżda wara fl-aħħar snin, beda jitniżżel bħala *Magister*. Dan jidher li kien sinjal ta' rispett lejn il-persuna li kienet għal snin twal meqjusa bħala bniedem tas-sengħa. Kien ukoll bniedem tan-negozju. Bħala 'kapijiet' jew mexxejja tar-raħal kien hemm il-kuntistabli. Dawn kienu jkunu dejjem tnejn. Iltqajt ma' Petro Mamo u Xmun Galea (1553); Laurentio Debono (1559); Blasio Calleja u Laurentio Galea (1560); Augustino Busuttil (1610).

Dawn kienu l-Mostin li fil-bidu tas-seklu sbatax dawru l-kommunita agrikola tagħhom f'waħda parrokkjali bit-twaqqif ta' parroċċa ġdida fl-1610.

Referenzi

1 Arkivju Parrokkjali Naxxar (APN): Liber Baptizatorum 1, Liber Matrimoniorum 1, Liber Defunctorum 1.
2 APN, Liber Matrimoniorum I, fol. 174-
3 Mill-istudju sħiħ aktar 'l quddiem din il-figura ma taqbilx. Dan minħabba l-fatt li joħorgu aktar ismijiet u allura familji, mill-listi l-oħrajn bħal parrinijiet, xhieda, Arċivji Notarili.
4 Minbarra dik tal-1579, sibt ukoll lista tal-Griżma tal-1608 mal-Vista Pastorali tal-Isqof Gargallo. Minn dik tal-1625 'l quddiem jeżisti reġistru fl-Arkivju Parrokkjali tan-Naxxar, kif ukoll fil-Mosta.
5 Biex insaħħaħ l-istudju kkonsultajt ukoll ir-reġistri fl-Arkivju Parrokkjali tal-Mosta, Magħmudijiet sal-1617, Mwiet sal-1622.
6 Ara teżi ta' Edward Azzopardi, *On The Reconstruction of Families from the Naxxar Parish Records:1546-1650,* mhux pubblikata.
7 Dan ifisser li twelid, żwieġ u mwiet sat-30 ta' Ġunju jgħodd ma' dik is-sena. Wara, mill-1 ta' Lulju, jgħodd mas-sena ta' wara.
8 Din hija l-figura li jagħti Mons Duzzina fir-rapport tiegħu.
9 Din il-figura toħroġ mid-dokument tat-twaqqif tal-parroċċa.
10 Ara Stanley Fiorini, *Il-Mosta u l-inħawi ta' madwarha fiż-Zmien tan-Nofs,* Ex Annalibus Mustae, edit. George Cassar, pagni 75-82.
11 Arkivju Notarili, Valletta (ANV), Nutar Antonio Caxaro 1577-79 Vol 1.
12 ANV, Nutar Simone Galea Vol 2, 1589-90, fol. 416, *"in contrada tal guardia appellata tal buarin"*.
13 ANV, Nutar Simone Galea Vol 3, 1590-91, fol. 119, *"in contrata ta bahar iciahac appellata tal basal"*.
14 Mhux possibbli li nniżżel hawn kull kuntratt li 'ltqajt miegħu fuq bejgħ ta' annimali għax kienu tassew ħafna, bejgħ ta' barrin, baqar, ħmir, nagħaġ u mogħoż.
15 ANV, Nutar Antonio Caxaro, Vol 3 1582-84.
16 Angela fil-fatt kienet it-tieni mara ta' Jacubo Bonnici li fl-1588 kien diga' mejjet.
17 ANV, Nutar Simone Galea, Vol. 3 1590-91, fol 978.
18 ANV, Nutar Don Giuseppe Caxaro, Vol. 2 1587-88, fol 601r. Mikiel Busuttil qed ibiegħ kwantita ta' qoton lil l-imgħallem (*magister*) Constantio Fenech mill-Mosta ukoll.
19 ANV, Nutar Don Giuseppe Caxaro, Vol 1, 1587-88, fol 231. Dionisio Sammut ta lil Antonio Vella, ir-raġel ta' binthu Imperia, biċċa art. L-istess għamel ma' Antonio Muscat, ir-raġel ta' binthu Luna.
20 ANV, Nutar Simone Galea, Vol 2, 1589-90, fol. 566 u l-istess fol. 570.
21 ANV, Nutar Don Giuseppe Caxaro, Vol 3, 1586-87, fol. 105 ċertu Joes Racin (Franċiz) li kien jgħix il-Mosta sellef flus lil Andrea Vella.
22 ANV, Nutar Don Giuseppe Caxaro, Vol 5, 1589-90, fol. 443.
23 ANV, Nutar Don Giuseppe Caxaro, Vol 4, 1588-89, fol. 83r.
24 Ara t-tabella fl-aħħar ta' dan l-istudju.
25 Ibnu Sandro żżewweġ fin-Naxxar għall-ħabta tal-1587.
26 Interessanti l-kitba fl-4.02.1558 fejn iżżewġet Luna bint Johanni Dijf Magro, allura tagħtina ħjiel li l-kunjom kien diġa qed jinbidel.
27 APN, Liber Defunctorum. Mietet f'Diċembru 1551.
28 Dan Ganni kellu sitt itfal, tlieta minnhom kienu ġa żżewġu sal-1560.
29 Xahrejn wara huwa jidher bħala parrinu f'Ħal Għargħur,(18.12.1586). F'Ħal Għargħur, kif ukoll fin-Naxxar, għadha teżisti l-pittura tiegħu.

Appendiċi 1

Żwiġijiet Mosta 1546-1600

	M/M	M/RI	RI/M	M/B	B/M	Total	
1546	3		4			7	
1547	2	2	7			11	
1548	6		3			9	
1549	3	2	2			7	
1550	5		3			8	
1552	4	2	1			7	
1553	6	2	1			9	
1554	3	2	2			7	
1555	4		1			1	* Lulju/Awissu biss
1557	5	1	3			9	
1558	3	1	2			6	
1559	3	2	4			9	
1560	6	4	4			14	
1561			1			1	*Jannar-Lulju
1569	2		1			3	*Lulju-Diċembru
1570	1		1			2	
1571	1	1	1			3	
1572			2			2	
1573			1			1	
1574		1	3	1	1	6	
1575	2					2	
1576	1	1	1		1	4	
1577	1	1	2		2	6	
1578	1	1	5			7	
1579		1	1		1	3	
1582	1	1		1	1	4	
1583					1	1	*Jannar biss
1585	4		1		1	6	
1586	5	1				6	
1587			3			3	
1590	1		1			2	*Arkivju Notarili
1591	1	1	3			5	*Arkivju Notarili
1592	3	1	3			7	
1593	1	1	2			4	
1594						0	*Ottubru biss
1598	4	1				5	
1599	1					1	*Ottubru biss
1600	4		1		1	6	*Bejn 1601-1610 xejn reġistrat
Totali	87	31	69	2	9	198	

M/M it-tnejn mill-Mosta; M/RI, ir-raġel Mosti u l-mara minn raħal ieħor; RI/M, ir-raġel minn raħal ieħor u l-mara mill-Mosta; M/B, ir-raġel mill-Mosta u l-mara barranija; B/M, ir-raġel barrani u l-mara mill-Mosta.

Appendiċi 2

Imwiet

	Naxxar	Mosta	Għargħur	Total	
1546	7	3	3	13	
1547	6	3	3	12	
1548	4	6	3	13	
1549	10	5	5	20	* 1 Qormi
1550	9	1	1	11	
1551	8	7	4	19	
1552	1	2	2	5	
1553	1	2	2	6	
1554	14	8	3	25	
1555	5	4	0	9	
1558	3	5	1	9	
1559	3	1	1	5	
1560	6	21	3	30	
1572	3	0	0	3	
1573	1	0	2	3	
1574	3	0	1	3	
1575	13	6	0	19	
1576	7	3	1	11	
1577	1	4	0	5	
1578	2	2	0	4	
1582	2	2	1	6	
1585	2	2	0	4	
1587	1	1	0	2	
1588	1	4	1	6	
1592	8	5	6	19	
1593	2	1	0	3	* sa Marzu
1594	3	2	1	6	
1595	2	0	1	3	
1596	4	1	0	5	
1597	1	6	1	9	
1598	7	0	1	8	
1599	1				
1600	4	1		5	
1601	4	4		8	
1602	5	2	1	8	
1603	7	1		8	
1604	10	1	1	13	
1605	9	2	1	12	
1606	5	2	1	8	
1607	7	2	1	11	
1608					

Appendiċi 3
Twelid 1546-1610

	Naxxar	Mosta	Għargħur	Total	
1546	27	15	19	62	
1547	43	24	31	100	* 1 B'Kara,
1548	31	22	20	74	* 1 Birgu
1549	34	20	24	78	
1550	29	14	16	60	* 1 Żebbuġ
1551	13	5	6	24	* sa Ġunju
1552	10	0	4	14	
1553	1			1	
1554	1		2	3	
1555	5	1	7	14	* 1 Għawdex
1557	12	3	2	18	
1558	1			1	
1559	19	8	6	33	
1560	18	13	8	39	
1561	2		1	3	
1566	1	1	1	3	
1567	1	1	0	2	
1569	14	6	2	26	
1570	12	8	2	23	
1571	16	10	2	28	
1572	11	7	3	21	
1573	1			1	
1574			1	1	
1575	12	5	2	19	
1576	7	6	2	15	
1577	6	5	2	13	
1578	21	13	6	40	
1579	4		1	5	
1582	24	10	9	45	* 1 barrani
1583	19	8	3	30	
1584	8	8	5	21	*Sett-Diċembru
1585	25	10	8	44	
1586	16	13	13	42	
1587	31	18	14	63	
1588	20	5	17	44	
1589	23	6	4	33	
1590	19	8	12	39	
1591	19	12	9	40	
1592	23	10	7	40	
1593	5	3	2	10	
1594	21	3	11	35	
1595	7	8	1	16	
1596	5	10	4	19	

1597	4	10	3	17	
1598	7	12	5	24	
1599	27	16	0	44	* 1 Għawdex
1600	22	12	1	35	
1601	5	1		6	* Diċembru biss
1602	6	3	4	13	* ħafna vojt
1603	14	1	4	19	
1604	13	6	5	25	
1605	14	4	2	20	
1606	15	11	7	34	
1607	25	11	8	45	